

⁷ Там само – С.10-13.

⁸Українська суспільно-політична думка ХХ століття: Документи і матеріали // Сучасність. – 1983. – Т.1. – С.9-12.

⁹ Турій О. Греко-католицька церква та українська національна ідентифікація в Галичині//Ковчег. Збірник статей з церковної історії. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2003. – Ч.4. – С.81-84.

¹⁰Лазарович М. В. “П’ємонт” українського національного відродження (Східна Галичина у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття). – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – С.21-27.

¹¹ Грицак Я. „Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини. – С.103.

¹²Програма національно-демократичного (народного) сторонництва // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріал: У 3-х т. Т.1. / Упорядник Т. Гунчак і Р. Сольчаник. – Мюнхен: Сучасність, 1983. – С.57.

¹³ Програма галицьких Русинів-народовців з 1899. – Львів. 1899. – С.1.

¹⁴Феденко П. Український рух у ХХ столітті. – Лондон, 1959. – С.77-78.

¹⁵Програма галицьких Русинів-народовців з 1899. – Львів. 1899. – С.2-3.

¹⁶Програма національно-демократичного (народного) сторонництва // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали. – С. 57.

¹⁷ Там само. – С.58.

¹⁸ Програма народно-демократичної і радикальної партії. – Коломия, 1913. – С.15-20.

Summary

Yulia Fedoriak (Chernivtsy)

Autonomy Concept in the Political Programs of Rusko-Ukrainian Radical Party and People's Democratic Party of Galicia (late 19th – early 20th centuries)

The body of the article goes on to discuss the problem of forming the concept of Galicia, Bukovyna and Transcarpatia's autonomy incorporated in Austro-Hungarian Empire in the political programs of Rusko-Ukrainian Radical party and People's Democratic Party of Galicia of late 19th – early 20th centuries.

УДК: 94(477.85) „18/19”

Оксана Бильцан
(Чернівці)

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ БУКОВИНИ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНОЇ ПРЕСИ (1907 – 1910)

У статті висвітлюється діяльність на Буковині Української радикальної партії Буковини, проаналізовано політичні, економічні та культурно-ідеологічні погляди радикалів на основі друкованих органів радикальної партії „Народна справа” та „Громадянин”.

Ключові слова: партія, віче, програма, „Народна справа”, „Громадянин”.

Українська радикальна партія на Буковині утворилася у червні 1907 року. Однак процес її формування розпочався ще у 1905 році. Після розпаду „Вільнодумного союзу” у таборі народовців виділяється радикальне крило на чолі з адвокатом Теодотом Галіпом (псевдонім Наполеон Бігарій).

Т.Галіп (1873-1943рр.) народився на Вижниччині у сім'ї українського священика. Освіту здобував у сільській школі, чернівецькій гімназії та на юридичному факультеті Чернівецького університету. Одержавши диплом юриста, Т.Галіп відкрив у Чернівцях адвокатську канцелярію і став захисником інтересів населення.

У травні 1905 р. Т.Галіп як лідер радикалів зібрав у Вижниці народне віче, на якому критикував політику українських депутатів сейму. Газета „Буковина” зазначила, що віче організував безіменний комітет і „се віче не уряджує ніхто з буковинських Русинів”¹. 10 червня 1905 р. у Чернівцях відбулася зустріч прихильників Т.Галіпа, що солідаризувалися з галицьким радикальним рухом. Це були перші спроби утворення Радикальної партії.

У листопаді 1905 р. створена Українська народно-демократична партія під назвою „Національна Рада русинів на Буковині”, яка об'єднала людей з різними політичними поглядами. До неї увійшла радикальна група на чолі з Т.Галіпом, який склав програму партії. Про ці події лідер радикалів згадував, що “радикальний гурток молодих інтелігентів намагався у єдиному національному таборі українців провести якусь обнову, а саме спонукати громаду до модернізації, прийняттям політичної програми у радикальному дусі”².

Однак уже в 1906 р. газета „Буковина” повідомляла про існування у „Національній Раді” радикального крила.

В 1907 р. логічним завершенням формування Радикальної партії стало скликання зборів прихильників радикального крила „Національної ради”. Збори відбулися у Чернівцях 16 червня 1907 р. за участі 120 осіб. На цих зборах прийнято рішення про заснування Української радикальної партії Буковини, обрано керівні органи нового політичного об'єднання. Головою партії став Т.Галіп.³ Членами партії були здебільшого молоді інтелігенти, вчителі. Зокрема, освітянська газета „Промінь” у 1907 р. повідомила про установчі збори радикальної партії та висловила надії на співпрацю новоствореної партії з українським вчительством. Радикальну партію підтримувала частина молодого селянства, яка була незадоволена існуючим становищем. Відомими діячами партії, крім вже названого Т.Галіпа, були Юрій Сербинюк, Ілько та Остап Поповичі та ін. Головним гаслом членів радикальної партії було: „Замість просити і жебракувати, українці мають домагатися і жадати”.

З 1907 р. радикальна партія починає видавати свій друкований орган – „Народна справа”. З цього приводу Т.Галіп за підписом Наполеон Бігарій повідомляв крайове управління, що „Народна справа” це періодичне видання українською мовою, в якому будуть міститися статті про політичні та національні справи українського народу, а також літературні статті й статті з повчальним та науковим змістом⁴. „Народна справа” виходила першого і п'ятнадцятого числа кожного місяця протягом 1907-1908 рр. Офіційним редактором „Народної справи” був Т.Галіп, видавалася йог коштом. Керівник партії дбав, щоб „Народна справа” була цікавим та політично-змістовним друкованим органом. З цією метою Т.Галіп співпрацював з відомими громадсько-політичними діячами України. Зокрема, він просив у листі до М.Грушевського дозволу користуватися матеріалами його статей для „Народної справи”⁵.

В 1909-1910 рр. Українська радикальна партія Буковини видавала тричі на місяць (10, 20, 30 числа) газету „Громадянин”. Її відповідальним редактором був Володимир Будзінський, а видавцем – активний діяч радикальної партії Ілько Попович. Редакція газети знаходилась за адресою м.Чернівці, вулиця Войнаровського 9, а в 1910 р. по вул. Франца, 30а.

В першій вступній статті „Громадянина” зазначено, що основним завданням газети є „всесторонньо освідомити нарід”. „Громадянин” визнає свою партійну приналежність до радикальної партії та наголошує, що радикальна партія („радикаліс” в перекладі з латинської корінний) – це партія, що гостро виступає „против всякої кривди, хоче дійти до її коріння і ту кривду знищити”. В першому номері газети вміщено програмні вимоги радикальної партії: „земля з панських рук має перейти до робочого народу, безплатна освіта на рідній мові, національна автономія буковинського краю”⁶.

В 1909 р. п'ятий номер газети „Громадянин” частково опублікував програму Української радикальної партії. В ній наголошувалося, що визволення українського народу пов'язується з встановленням соціалізму та широкими соціально-економічними перетвореннями.⁷ Тому радикальна партія наголошувала, що буде підтримувати такі реформи, які б обмежували визиск робітника та покращували його економічне становище, усували усілякі привілеї класів, забезпечували власність працюючих на землю та засоби виробництва, збільшували вплив працюючих мас на політичні процеси, усували обмеження суспільної рівності та культурного розвитку, надавали самоуправління українцям і всім політичним поневоленим народам.⁸

Програма Української радикальної партії складалася з трьох частин, що стосувались політичних, економічних та культурно-просвітніх справ Буковини. Відповідно до них радикали висували свої

вимоги. У загальних рисах вона майже повторювала програму Української радикальної партії Галичини, яку „Громадянин” називав „наша братня партія”. Радикальна партія Буковини тісно співпрацювала з своїми однодумцями у Галичині. Радикали Буковини брали участь у з'їздах Радикальної партії Галичини, повідомляли у своїх періодичних виданнях про діяльність галицьких колег. Вони працювали з періодичними виданнями радикалів Галичини: „Громадський голос” (Львів), „Хлопська правда” (Коломия), „Запорожець” (Коломия). Проте, незважаючи на ідейну спільність, обидві партії не могли злитися в єдину організацію. Відповідно до закону від 15 листопада 1867 р. про громадські об'єднання політичним товариствам чи партіям окремих коронних земель заборонялося об'єднання і створення спільних керівних органів.⁹

Основною політичною вимогою Української радикальної партії Буковини була – перебудова Австрійської держави на федерацію народів, що в ній проживають та створення національних територій з повною політичною автономією кожної народності із забезпеченням національним меншинам на цій території усіх політичних та національних прав. Для українців партія вимагала створення окремої української політичної території з українських частин Буковини та Галичини. У програмі проголошувалися вимоги: загального, прямого та рівного виборчого права; особистої свободи, свободи зборів, товариств, слова, науки і друку; усунення бюрократизму та заміни постійного війська народним ополченням.

В справах просвітніх і культурних радикали Буковини вимагала в українських частинах Галичини та Буковини запровадження на державному рівні української мови; безкоштовної освіти; вільного доступу до освіти „обох полів”; свободи релігійних переконань та поширення між масами народу здобутків культури і науки. Отже, в основу вимог у справах просвітніх і культурних покладено проблеми національного відродження українського народу та прагнення до піднесення почуття національної самосвідомості українців.¹⁰

Радикальна партія Буковини чітко визначила у своїй програмі економічні вимоги, що стосувались промисловості та сільського господарства. Щодо становища промислових робітників радикали вимагали забезпечення їм життя, здоров'я, і людського існування через: скорочення робочого дня; заборону праці дітей і жінок на шкідливих роботах; обмеження нічної праці; введення посади робітничих інспекторів з метою організації контролю за місцем праці і проживання робітників; забезпечення всіх робітників на час безробіття, нездатності до праці, або старості. В програмі зазначалося, що українська радикальна партія виступає за об'єднання всіх робітників з метою самооборони та захисту своїх прав й інтересів.

Водночас відстоювалися радикалами програмові вимоги, що стосувалися селян. Зокрема, вони вимагали: передачі земель у власність сільських громад; реформи прав полювання і риболовлі; заборони фіскальної монополії солі; ліквідації непрямих податків та введення єдиного прогресивного податку на прибуток. Радикальна партія виступала за культурний захист земель через регуляцію рік, меліорацію, охорону лісів, а також за об'єднання всіх селян-хліборобів у спілки кредитні, торговельні та виробничі.¹¹

В п'ятому числі „Громадянина” програма радикальної партії була частково опублікована, оскільки є примітка „кінець буде”. Логічним завершенням програмного документу партії можна вважати статтю „Громадянина” за 1910 р. під назвою „Чого нам домагатися”. В них радикали деталізували свої економічні вимоги, що стосувались аграрних питань. Ці вимоги були чітко обґрунтовані радикальною партією, вони склалися з десяти пунктів, а саме:

- заборонити громадам продавати свої землі, а ще докуповувати землі за гроші з громадських бюджетів;

- віддавати громадські землі на „вжиток” родинам, які не мають жодної землі, або мають невелику площу землі;

- створити пенсійні, хліборобські каси, які видавали б для калік і старих, на утримання 2 крон щоденно. Каси мали складатись із спеціальних податків від великих господарств;

- вимагати, щоб у кожному повіті був лікар, який б безкоштовно лікував хворих;

- закуповувати, або орендувати громадам хліборобські машини і давати їх у користування селянам;

- ліквідувати податки за передачу володіння у спадщину, вартістю менше 3000 крон;¹²

- замінити непрямий податок з товару першої необхідності на єдиний прогресивний податок на прибуток, починаючи з 3000 крон річного доходу;

- провести ревізію межових книг ;

- надати дозвіл полювання та риболовлі для всіх людей;

- створити безплатні курси з агрономії, спілкової справи у селах під час зимнього періоду.¹³

Підсумовуючи аграрні вимоги, радикали зазначали, що „треба всіма силами домагатися, щоби ми на своїй землі стали повними господарями і панамі”.¹⁴ Проголошуючи себе захисниками інтересів селянства, радикальна партія намагалась проводити певну організаторську роботу серед них. Періодично по селах вона скликала радикальні віча, на яких обговорювали важливі питання господарського життя. Найчастіше порушувалися питання про можливості проведення земельної реформи, справедливих виборів до органів влади, розширення прав у галузі освіти та культури. На-

приклад, 27 червня 1909 р. відбувалось народне віче у Кіцмані, на якому було 400 учасників. Віче проводив Остап Попович. На ньому обговорювалось питання про новий податок та було прийнято резолюцію-протест проти податкової політики уряду.¹⁵ Про свою роботу на селі радикали постійно повідомляли в газеті „Громадянин”.

Радикальна партія Буковини займалася справами кооперації. Вона поширювала відомості про суть та значення спілок у житті людини, закликала українське населення об'єднуватися у спілки. Радикали наголошували, що спілка – це не лише захист від визиску, але й запорука нового та кращого життя. Вона, мовляв, поліпшує побут народу, виховує людей, вчить їх взаємної злуки і любові та прокладає шлях соціалістичному ладу, де не буде ні панів, ні рабів, а будуть люди. Члени радикальної партії стверджували, що спілковий дух – це дух здорового, ясного та дозрілого соціалізму. І тільки спілкова ідея допоможе народові “вирватися з кігтів нужди” й припинить боротьбу між капіталом та пролетаріатом. Для переконання людей у необхідності спілкової організації радикали наводили приклади багатого життя в інших країнах, де існували спілки та приклади безправного становища українського народу (насамперед селянина) на Буковині. Ідея створення спілок лунала на селянських вічах та на шпальтах друкованого органу радикалів у заклику „Лучіть ся у спілки!”¹⁶

Радикальна партія Буковини виступала на захист прав української мови із закликом „Шануймо нашу мову!” Члени партії вважали, що „найважливішою ознакою самостійності кожного народу є його рідна мова”.¹⁷ У зв'язку з цим у 1909 р. радикали брали участь та були активними учасниками великого всенародного віча у Чернівцях, на яке прибуло „мужіцтво зі всіх кутків Буковини”. На цьому вічі Теодот Галіп проголосив промову про значення української мови та вніс пропозиції, щодо покращення її становища на Буковині. Він запропонував створити „Бюро для оборони прав української мови”, що мало боротися за права та визнання української мови – „мовою урядовою”. Учасники віча підтримали пропозицію Т.Галіпа та створили організаційний комітет „Бюро”, до складу якого увійшли Т.Галіп, М.Кордуба, С.Стоцький, Г.Лисан, І.Герасимович. Віче завершилося українською піснею, „Який то вітер віє” у виконанні членів радикальної партії Буковини. Повідомляючи про віче, газета „Буковина” зазначила: „Чотири радикали при кінці віча заспівали, хочаби доказати, що вони ще живуть”. Радикали на ці слова відповіли, що „ми є, се доказ віча, яким проводив радикал, що ми працюємо, се доказ ряд бесідників наших”¹⁸.

Одним з важливих напрямків діяльності радикальної партії стала критика лідерів народництва, контроль за діяльністю депутатів Буковинського

сейму. Радикали та народовці досить гостро полемізували між собою у своїх друкованих виданнях. Особливо гостро ця полеміка розпочалась з 1909 р., з виданням „Громадянина”. Газета народовців „Буковина” відреагувала на появу першого номера „Громадянин” наступними рядками: „Громадянин, се не законне дитя молодих батьків-радикалів та нової радикальної партії”¹⁹. Вчительство підтримує радикальну партію, на думку „Буковини”, тому що видавцем „Громадянина” є Ілько Попович, син шкільного інспектора Омеляна Поповича. Радикали відповіли на наступ народовців, зазначивши, що: „пани з „Буковини” розсипалися на „Громадянина” з великим гнівом за те, що він накликає робочий народ до політичної організації”²⁰.

Взаємоконтроль народовців та радикалів здійснював позитивний вплив на суспільне життя краю. Однак не завжди критика була справедливою, часто вона виливалася у зведення рахунків з політичними супротивниками та суперечки у засобах масової інформації.

Організаційною основою української радикальної партії Буковини були конференції. Перша її конференція відбулася 21-22 листопада 1908 р. На ній розглянуто програмні вимоги і тактику партії, питання заснування культурно-освітніх та політичних товариств радикального спрямування. Наголошувалось, що завдання партії – це відстоювати політичні, економічні й національно-культурні інтереси дрібного селянства на принципах політичного демократизму, соціальної рівності та національної автономії. На цій конференції обговорювався майбутній з’їзд партії, що так і не відбувся, та вирішувалось питання про партійну пресу.²¹

2 травня 1909 р. відбулася ще одна конференція радикальної партії у Чернівцях в приміщенні Народного Дому. На ній були представлені „майже всі українські повіти Буковини” та вирішувались питання про видавництво газети „Громадянин” і про відносини Радикальної партії з Поступовою партією Буковини. В ході конференції було ухвалено рішення розпочати велику агітацію на підтримку газети „Громадянин”, щоб збільшити кількість її передплатників та встановити партійний податок для членів партії. Кошти з партійного податку мали йти на „пресовий фонд” друкованого органу партії. Дискусія стосовно стосунків радикалів з поступовцями, завершилась прийняттям резолюції. У ній зазначалося, що радикальна партія це “партія мужицька, яка боронить культурні, економічні та національні інтереси мужиків... І той хто працює щиро не лукаво той не є ворогом народа і партії і з такими людьми зійдемося. Інших компромісів не знаємо і знати не хочемо”²².

Під час розколу у народовському таборі радикали зблизились з групою О.Поповича та

М.Василька. Водночас група С.Смаль-Стоцького, що утворила нову партію „Руська рада”, неофіційна назва „мужицька партія”, постійно критикувалась. Радикали зазначали: „ніхто не скаже, як повстала мужицька партія і по що. Навіть батьки сеї партії посли не знають, що таке „мужицька партія”²³.

Діяльність радикальної партії Буковини була активною у січових організаціях. Січовий рух – це рух створення й діяльність пожежно-гімнастичних товариств Буковини, який став на початку ХХ століття масовим. У 1905 р. за ініціативою народовців засновано загальнокрайовий керівний орган Січей – „Союз Січей на Буковині”. Однак вже у 1907 р. керівництво Союзом Січей перейшло до радикалів. Головою організації став Т.Галіп. Радикали таку зміну пояснили тим, що на других загальних зборах учасники січового руху доповіли про його занепад і тому на отамана обрали Т.Галіпа. головним січовим писарем став І.Попович. З цього часу до „Союзу Січей” входили переважно радикали.²⁴ У зв’язку з цим „Буковина” постійно стверджувала, що керівництво вносить у „Союз Січей” свою політику та радикальну агітацію. Радикали за короткий проміжок часу активізували діяльність пожежно-гімнастичних товариств. Вони постійно організовували „Січові свята” у повітах Буковини та повідомляли про свою роботу у газеті „Громадянин”, рубриці „Січові вісти”. Про успішність діяльності радикалів свідчать збори Головної ради „Союзу Січей” 5 грудня 1909 р. На них І.Попович склав докладний звіт діяльності „Союзу Січей”, за яким до крайової організації входило 98 „Січей”. З них проявили свою діяльність понад 60 „Січей”. Близько 20 „Січей” поліпшили протипожежне спорядження, 8 мали власну свою будівлю, 5 „Січей” розпочали будівництво своїх „домів”. Майже всі „Січі” отримували періодичну пресу: „Громадянин”, „Буковина”, „Громадський голос” та ін. Найбільш активні „Січі” мали свої бібліотеки до 100 книг, оркестри та влаштували самодіяльні вистави. Сам „Союз Січей” організував пожежно-гімнастичні курси, поширював методичну й науково-популярну літературу серед „Січей” та пропагував ідеї фізичного і морального виховання молоді.²⁵

У 1910 р. припиняється видавництво партійного органу газети „Громадянин”, що негативно вплинуло на діяльність радикальної партії. Нове видання члени партії не зуміли налагодити, бо не вдалося скликати чергову конференцію радикалів. У 1911 р. напередодні виборів відбувається зближення народовців та радикалів, за що радикалам гарантувалось одне місце у сеймі. Цим депутатом від селянської курії став Т.Галіп. З цього часу Українська радикальна партія Буковини сходить з політичної арени суспільно-політичного життя краю як впливова сила.

Отже, активна діяльність Української радикальної партії Буковини протягом 1907-1910 рр., що висвітлювалась на сторінках її друкованих органів, помітно впливала на політичні процеси, сприяла розвитку національного руху та суспільно-громадського життя краю.

УДК 339.54(09)(477)

Г.В.Поташнікова

ЗМІНИ В СТРУКТУРІ, УПРАВЛІННІ МИТНИХ УСТАНОВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У 60 РР. ХІХ СТ. – 1914 Р. (НА МАТЕРІАЛАХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ)

У статті зроблено спробу проаналізувати зміни у структурі та управлінні митних установ Правобережної України протягом 60 рр. ХІХ – до 1914 р.

Ключові слова: митні установи, департамент митних зборів, митний округ, митна дільниця.

¹Буковина. – 1905. – Ч.30. – С.3.

²Галіп Т. З моїх споминів // Буковинський журнал. – 1994. – Ч.3-4. – С.45.

³Добржанський О.В. Українська радикальна партія (початок ХХ ст.) // Наук. вісник Чернівецького університету. – Чернівці, 1996. – Вип. 6-7.: Історія. – С.98.

⁴Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф.3. – Оп.1. – Спр. 10046. – Арк.3.

⁵Брицький П.П., Добржанський О.В., Юрійчук Ю.П. Буковинці у боротьбі за українську державність (1917-1922 рр.). – Чернівці: Золоті литаври, 2007. – С.359-360.

⁶Громадянин. – 1909. – 10 січня. – Ч.1. – С.1.

⁷Громадянин. – 1909. – 10 березня. – Ч.5. – С.1.

⁸Буковина: історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – С.178.

⁹Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – С.313.

¹⁰Громадянин. – 1909. – 10 березня. – Ч.5. – С.1-2.

¹¹Громадянин. – 1909. – 10 березня. – Ч.5. – С.1.

¹²Громадянин. – 1910. – 10 лютого. – Ч.28. – С.1.

¹³Громадянин. – 1910. – 10 лютого. – Ч.28. – С.1.

¹⁴Громадянин. – 1910. – 10 березня. – Ч. 30. – С.1.

¹⁵Громадянин. – 1909. – 20 липня. – Ч.14-15. – С.2-3.

¹⁶Громадянин. – 1909. – 10 лютого. – Ч.4. – С.2.

¹⁷Громадянин. – 1909. – 26 березня. – Ч.8. – С.2.

¹⁸Громадянин. – 1909. – 20 липня. – Ч.14-15. – С. 2.

¹⁹Буковина. 1909. – Ч.17.

²⁰Громадянин. – 1909. – 30 січня. – Ч.3. – С.1.

²¹Добржанський О.В. Українська радикальна партія (початок ХХ ст.) // Наук. вісник Чернівецького університету. – Чернівці, 1996. – Вип. 6-7.: Історія. – С.99.

²²Громадянин. – 1909. – 10 травня. – Ч.10. – С. 3.

²³Громадянин. – 1909. – 20 жовтня. – Ч.19-20. – С.1.

²⁴Громадянин. – 1909. – 20 липня. – Ч.14-15. – С.4.

²⁵Громадянин. – 1909. – Ч.23-24. – С.2.

Summary

*Oksana Byl'tsan
(Chernivtsi)*

The Activities of the Ukrainian Radical Party of Bukovyna on the Pages Of Periodical Press (1907-1910)

The given article lights up the history of activities Ukrainian radicals party of Bukovyny on the Bukovyna . The autuor analysed political, economics, and culture-ideologicals view of radical,s on the fundamental of publish organ radicals party such as: „National affair” and „Citizen”.

Правобережжя, зокрема територія Подільської, Волинської та Київської губерній, здавна відоме своїми митними традиціями. Ще у 1643 р. у м.Могилеві-на-Дністрі було відкрито митницю¹. Докладних відомостей про її структуру не збереглося, тільки відомо, що до її складу входило чотири поромні переправи, дві з яких функціонували в Ямполі. У 1793 р. східне Поділля і Південно-Східна Волинь при черговому поділі Польщі ввійшли до Російської імперії. З цього часу до регіону переносяться митні порядки, котрі існували у російській державі. Особливість Правобережжя полягала в тому, що це був прикордонний регіон. Створена у 1795 р. Подільська губ. на заході і півдні по річках Збруч та Дністер мала державний кордон з Австрійською імперією. Частина кордону по верхній течії Збруча була в складі Волинської губ. У серпні 1795 р. вийшла постанова Сенату про створення митниць в с. Жванець, с.Гусятин та м.Волочиськ². Розпочатий процес творення системи митних установ зумовлювався основною метою Російської імперії стосовно до українських земель – прагненням централізувати надходження митних зборів. Митниці підпорядковувались губернським казенним палатам, а через них – Комерційній колегії російської держави. Комерційна колегія складалася з семи експедицій, четверта з яких займалася зовнішньою торгівлею, вона й здійснювала контроль за митницями. А раз не було спеціального управління митною справою, то існувала залежність митниць від місцевого керівництва, для якого вони були ще одним додатковим „головним болем”. Причиною цього на території Правобережжя стало те, що державний апарат губерній складався в основному з поляків, які після останнього поділу Речі Посполитої „не горіли бажанням” допомагати Російській імперії в розбудові кордонів³. На початку ХІХ ст. (8 вересня 1802 р.) відбулася міністерська реформа. Олександр І видав Маніфест „Об учреждении министерств”, відповідно до якого митна справа перейшла в підпорядкування Міністерству комерції. Проте, через неповних вісім років (17 серпня 1810 р.) Міністерство комерції припинило свою діяль-